

Občasnik ZVKDS

Grad in trg Kostel

Besedilo pripravila Katarina Udovč in Mitja Pergar

Kostel leta 2024 (foto: T. Strmšek, ZVKDS, CPA).

Grad in trg Kostel ležita v istoimenski pokrajini v jugovzhodni Sloveniji, približno 2 km od nekdanje glavne ceste, ki je povezovala Ljubljano preko Kočevja na Delnice in naprej do Kvarnerskega zaliva. Naravno dobro zavarovan strm hrib in bližina reke Kolpe so nudili ugodne pogoje za poselitev že v prazgodovini. Sondažne arheološke raziskave, ki jih je izvedla arheologinja M. Hirschbäck-Merhar, so pokazale, da so tu ljudje živeli že v času bakrene in bronaste dobe.

V srednjem veku so na strmem hribu nad dolino Kolpe zgradili grad, ki se leta 1377 omenja kot trdnjava oziroma nemško *Graffenwart*. Nastanek in propad Kostela sta povezana s težkimi življenjskimi razmerami in nemirnimi časi. V času turških vpadov so grad in hiše pod njim obdali z obzidjem. Nastal je enoten utrdbeni kompleks, ki ga sestavljata grad in utrjen trg. Podložniki znotraj utrbenega kompleksa so predstavljali predstražo pri obrambi gradu, deželnega pomena. Kostel ni bil trg v pravem srednjeveškem pomenu, saj je bil razlog za njegov nastanek obrambne in ne ekonomske narave. V tem času je skromna cerkva sv. Treh kraljev iz 16. stoletja postala župnijska cerkev. Turki trga niso nikoli zavzeli. Ustno izročilo omenja, da naj bi ga zavzeli s prevaro, kar pa ni potrjeno v virih. Trg s približno ducat hišami,

cerkvico obdan z mogočnim obzidjem s stolpi nad katerim kraljuje grad, je opisal in upodobil Valvasor.

Kostel na Valvasorjevi upodobitvi iz leta 1679.

V trgu je bilo po njegovem malo hiš in še te brez vsakega blišča. V pisnih virih se za Kostelce uporablja izraz »kajžarji v trgu«. Ime Trg se je za Kostel ohranilo tudi še po prenehanju turških vpadov, vse do 19. stoletja. Prvi podatki o številu prebivalcev so iz zadnje četrtine 17. stoletja. Takrat v njem ni živelo več kot 11 posestnikov, približno toliko jih je bilo tudi v 18. stoletju, še manj jih v njem živi danes. Po kratkotrajnem zatišju so prebivalci zopet začeli bitko za preživetje. Tokrat jih niso ogrožali turški vpadi, ampak velika davčna bremena, ki jim jih, po okupaciji, naložil Napoleon. Obupani Kostelci so leta 1809 začeli protifrancoski upor. Francozi so upor zadušili in kot opomin požgali Kostel. Gradu po požigu niso več obnovili. Pustili so ga propadati.

Znotraj trga so med stolpoma zgradili nov, enonadstropni t.i. Spodnji grad, ki ga je doletela enaka usoda. Uničili so ga med drugo svetovno vojno. Z obnovo in vzdrževalnimi deli srednjeveškega gradu so začeli v 70. letih prejšnjega stoletja. Očistili in odstranili so vegetacijo, sanirali obzidje ob dostopni poti na grad in pozidali obzidje oz. zunanjo steno med JV in JZ stolpom ter v celoti pozidali in s skodlami prekrili JV stolp. Leta 2002 so bila vsa dela prekinjena in se do danes niso nadaljevala. Trg in grad sta z odlokom razglašena za državni spomenik v lasti države. Od takrat naprej ob gradbenih delih potekajo arheološke raziskave. Letos jeseni so znotraj trga potekale arheološke raziskave, ki jih je izvedla ekipa ZVKDS CPA. Občina Kostel je želela urediti in razširiti pešpot iz trga na grad. Na 45,5 metrov dolgem in 2,3 m širokem pasu smo dokumentirali štiri objekte, ki pa niso bili raziskani v celoti, saj se zidovi objektov širijo izven izkopnega polja. Prva dva sta se nahajala tik pod cerkvijo, kjer je danes travnata površina. Od največjega se je ohranil 3,9 m dolg, 0,45 m širok in 1,10 m visok zid. Orientiran je bil v smeri zahod - vzhod.

Pravokotno nanj se je naslanjal manjši, 0,60 m dolg, 0,30 m širok in 0,60 m visok zid. Zidovi so bili vkopani v geološko podlago. Interpretacijo, da gre za objekte potrjuje dejstvo, da je bil prostor med zidovima zapolnjen z ruševino, ki je vsebovala estrih iz zbitega peska in malte, odlomke stenskega ometa, številčne odlomke srednjeveške lončenine, železne žebelje in novec v vrednosti enega solda (Domenico Contarini, 1659-1674).

Tik ob poti, ki se iz današnje glavne trške poti odcepi proti gradu smo dokumentirali še ostaline kletnih prostorov dveh nekdanjih stavb, ki sta bili vkopani v pobočje. Objekta sta bila postavljena pravokotno na današnjo cesto. V ruševini so bile poleg gradbenega materiala in odlomkov lončenine tudi plasti oglja kar nakazuje, da je stavbo ali poškodoval ali uničil požar. Na območju med obema objektoma je bila odkrita tudi intaktna prazgodovinska hodna površina s številnimi odlomki lončenine in kamnitih žrmlj.

Pogled na intaktno prazgodovinsko plast med objektoma 2 in 3 (foto: T. Strmšek ZVKDS, CPA).

Z arheološkimi raziskavami smo odkrili del porušenih stavb znotraj zahodnega dela trške naselbine. Arheološke raziskave potrjujejo izgled trške naselbine na Valavasorjevi veduti in odpirajo nova vprašanja o poselitvi, razvoju in propadu gradu in trga Kostel.

Kostel na Franciscejskem katastru iz leta 1824 (vir. <https://maps.arcanum.com>).

Radlje ob Dravi - Marijino znamenje

V letu 2024 smo na Oddelku za kamen in štukaturo ZVKDS Restavratorskega centra zaključili celovito obnovo Marijinega znamenja iz Radelj ob Dravi, ki se je začela s pripravo konservatorskega načrta 2018 ter nadaljevala z raziskavami in demontažo leta 2020.

VEČ

Globočice - Novo odkrita rimska vila

Območje tokratnih raziskav leži južno od mestnega otoka, izven evidentirane enote kulturne dediščine. Strojni izkopi gradbenih jam za gradnjo stanovanjskih hiš, infrastrukture in urejanja dvorišč so žal uničili ostaline iz rimske dobe. Na sveže prekopani površini so bili vidni odlomki gradbenega materiala in keramike.

VEČ

Reševanje zgrafita Maksa Kavčiča

Leta 2019 je bil izveden interventni poseg snemanja zgrafita slikarja Maksa Kavčiča iz leta 1953, ki mu je zaradi rušenja bivše Strojne tovarne Trbovlje grozilo uničenje, v letu pa 2022 je bila umetnina prezentirana na novem nosilcu v avli Delavskega doma Trbovlje.

VEČ